FARAGÓ JÓZSEF

A mai folklórgyűjtés vázlata

1. A folklór romániai magyar nemzetiségi kultúránk szerves és fontos része; nemzetiségi létünk és sajátságaink egyik olyan

megnyilatkozási formája, amely nélkül kultúránk sokkal jellegtelenebb és szegényebb volna. Mi több, történeti fejlődésünk mai szakaszában nemzetiségünk folklór nélkül elképzelhetetlen, mint ahogy a jövőben is, kultúránk egyéb javaival együtt, a folklór révén őrizzük meg, ápoljuk és fejezzük ki nemzetiségünket. Elődeink évszázadokon át a folklórban halmozták fel és örökítették napjainkra népi-közösségi tudásuk és művészi tehetségük javát; anyanyelvi formákba öntötték-összszegezték ki tudja hány embermillió és hány nemzedék gondolat- és érzelemvilágát, megalkotva és felvirágoztatva azt az íratlan – jobban mondva csak a nép emlékezetébe írt – szellemi örökséget, amelynek egyetemes emberi alapanyagában kizárólag és egyedülállóan magunk teremtette és reánk jellemző árnyalatok is szerénykednek vagy hivalkodnak.

Valóban, a romániai magyar népesség a történelmi és társadalmi fejlődés összjátéka folytán a hegyektől-völgyektől mélyen és sűrűn tagolt földrajzi környezetben, hol kisebb, hol nagyobb tömbökben, a román néppel és más nemzetiségekkel együtt élve vagy azoktól körülvéve a magyar folklórterület keleti peremvidékén a magyar folklór valamennyi műfajának és válfajának egyedülálló régiségeit, értékeit és szépségeit őrizte meg számunkra. Ennek a ma már közismert tételnek a megalapozásán és megfogalmazásán évtizedek óta a legkiválóbb magyar és román folkloristák munkálkodtak. Kodály Zoltán írta 1927-ben: „Valamikor a székely dal volt a magyar dal: törmelékei, maradványai a többi magyarság közt mindenütt ott vannak.“ Mihai Pop 1957-ben: „A magyar folkloristák egyetértően elismerik, hogy hazánkban a székelyek meg a csángók folklórja olyan hagyományos javakat őriz, amelyek sehol másutt a magyar folklórban nincsenek meg.“ A romániai magyar folklór a román folklórral és általában az európai

folklórral való összefüggéseiben hasonló arculatot mutat. 1971-ben a III. Nemzetközi Dunamenti Folklórfesztivál két elsődíjas Maros megyei tánccsoportjáról a zsűri elnöke, Martin György mondotta: „Európában sehol sem őrzik oly eredetien és tisztán a folklórt, mint Erdélyben. A vendégek közül a füleházi román és a jobbágytelki magyar nemzetiségi csoport bizonyult a legjobbnak." És végül Vargyas Lajos összegezése népballadáinkról: „Kelet-Európa és Észak-Amerika (Kanadával) az a két terület, ahol ma a legeredményesebb népdal- és balladagyűjtés folyik. A folklór ilyen gazdagságával általában más országok is dicsekedhetnek, különösen a Balkánon le Görögországig, sőt Szlovákia is hasonlóan gazdag lelőterület. De a ballada műfajában már szegényebb, mint Románia, a Balkán pedig nem mindig a legigazibb műfaji sajátságokat őrzi ebben az ágban. E tekintetben a romániai magyarság szinte mindenkit megelőz a világon. Ott még legtöbb helyen a valódi, klasszikus értelemben vett ballada volt virágzásban, s a folklórhagyomány gazdagsága is olyan, mint Románia-szerte mindenütt."

Minden illetékes hazai és külföldi tudós – Bartóktól napjainkig – ilyen és ehhez hasonló helyet jelölt ki folklórunknak a nap alatt. Közvetlenül vagy közvetve, de mindenikük érzékelteti, hogy ez a folklór nemcsak alkotói és fenntartói számára értékes; önmagában való abszolút értékein túl a folklórjavak országos, sőt nemzetközi kincsestárában, úgyszintén a kulturális javak nemzetközi csereforgalmában is megvan a maga méltó, egy s más vonatkozásban úgyszólván kiváltságos helye.

A folklórt őseink és elődeink mindenkor a maguk számára alkották ugyan, de reánk hagyományozták: mi lettünk egyedüli és jogos örökösei; minden idők folklórjavai ma már kizárólag értünk vannak és hozzánk szólnak. Rajtunk múlik, hogy ismerjük, becsüljük: a kultúra mai hordozóiként tovább éltessük és az utánunk jövőknek is továbbadjuk őket.

A folklór értékei azonban kizárólag a folklórgyűjtés révén kerülnek a nép emlékezetéből felszínre, válnak ismertté és kapcsolódnak be a nemzeti meg a nemzetközi kultúra vérkeringésébe; gyűjtés nélkül az emlékezet meg az idő mélységeiben nyomtalanul alámerülhetnek. Ezért nem lehet közömbös sehol a világon egy ország, egy nép vagy egy nemzetiség számára a folklórkutatás állapota és fejlődése; a hivatásos, de még inkább a hivatott folkloristák száma, munkalehetősége és mun-

kájuk hatékonysága. És ezért indokolt, hogy romániai magyar folklórkutatásunk gondját-baját ne csak a folkloristák ügyének, még csak ne is kizárólag tudományos-szakmai feladatnak, hanem nemzetiségi s ezen át országos közügynek tekintsük.

Mégpedig égetően sürgős közügynek, mert a romániai magyar folklór a XX. század negyedik negyedében, jó félezer évvel a könyvnyomtatás feltalálása után és egy új telekommunikációs korszak kibontakozásának teljében hagyományos létének és életének végéhez jutott. Mivel ugyanis a folklór megőrzése és felvirágoztatása a szocialista rendszerben állami művelődéspolitikai feladat, a parasztság néhai szerves (organikus) folklórját rohamosan felváltja a tömegek szervezett (organizált) folklórja: megkezdődött a folklór történeti fejlődésének egy merőben más minőségű, irányított korszaka, amely a hagyományos folklórt teljesen magába olvasztja.

2. A két világháború között a romániai magyar folklórkutatásnak sem intézményes formái, sem hivatásos szakemberei nem voltak. Mindaz, ami a folklórgyűjtés terén alkalomszerűen történt, önkéntes gyűjtők áldozatos munkájának eredménye.

A romániai magyar folklórkutatás tudományos műhelye 1949 tavaszától a Művelődésügyi Minisztérium Bukarestben alapított Folklór Intézetének Kolozsvári Osztálya. Ez 1964-ben, az Akadémia keretében, egyesült az 1930-ban alapított kolozsvári akadémiai Folklór Archívummal, valamint az Akadémia Kolozsvári Fiókjának etnográfus munkacsoportjával. 1969-ben átkerült az újonnan alakuló Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiája kolozsvári Társadalomtudományi Központjához, majd 1975-ben, a kutatás, az oktatás és a termelés egységének jegyében a Központot átvette a Kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem.

Az Osztály feladata kezdettől fogva az erdélyi román, valamint a romániai (közelebbről az erdélyi és moldvai) magyar, utóbb pedig az erdélyi szász folklór gyűjtése, tanulmányozása és kiadása; egyrészt sajátosságaik, másrészt együttélésük, közös fejlődésük és kölcsönhatásaik feltárása. Az alábbiakban e munkaterületek közül a magyar folklórgyűjtést próbálom vázolni.

Az Osztály 1949-ben három magyar szakemberrel indult: a népzenekutató Szegő Júliával, aki 1957-ben innen ment

nyugdíjba; a népzenekutató Jagamas Jánossal, aki 1960-ban a Zenekonzervatóriumba távozott, és a néptánckutató Elekes Dénessel, akit rövid idő múlva a népköltészeti kutató Faragó József váltott fel. Az Osztály későbbi szakemberei: 1957-től a népzenekutató Almási István; 1958-tól a népköltészeti kutató Nagy Olga, aki 1973 végén innen ment nyugdíjba; 1960-tól a népköltészeti kutató Vőő Gabriella. Rövidebb időn át: 1954–1959 között a népzenekutató Gurka László; 1958-ban a népköltészeti kutató Könczei Ádám és 1958–1962 között a népzenei archivista Schuster Nagy Ildikó. Vagyis ma az Osztálynak három magyar szakembere van: a népköltészeti kutató Faragó és Vőő, valamint a népzenekutató Almási. Az országban a negyedik hivatásos magyar folklorista 1967 óta Marosvásárhelyen Olosz Katalin népköltészeti kutató.

Mivel ez a munkaközösség a romániai magyar folklórt mind területileg, mind műfajilag csak részben tudta és tudja átfogni (utóbbi vonatkozásban gondoljunk a folklórnak a népköltészethez és népzenéhez hasonlóan nagy, de kevéssé feltárt pászmáira, mint a néptánc, a népszokások, a néphit, a népi tudás stb.), közművelődési jelentőségén túl szakmailag is számottevő lett az a folklórgyűjtő mozgalom, amelyet javarészt szintén az Osztály munkatársai kezdeményeznek vagy irányítanak. Alább majd név szerint említem azokat a jobbára önkéntes szakembereket, akik folklorista munkásságukat már kötetekkel fémjelezték. Az ő kis körüket az egyetemi, főiskolai és középiskolai tanárok, diákok sokasága hatalmas körré tágítja, hogy végül e kör szélén a romániai magyar folyóiratok, hírlapok által szervezett folklórgyűjtési pályázatokra, versenyekre hivatkozzunk. Felsoroljuk azokat, amelyek Osztályunk archívumát is több-kevesebb érdemes anyaggal gyarapították: 1954-ben a Művelődési Útmutató pályázata találós kérdések, 1957-ben népdalok gyűjtésére; 1958-ban a Pionír és a Napsugár, 1959-ben a Dolgozó Nő Kispajtás-rovatának pályázata közmondások és szólások gyűjtésére; 1967-ben a Pionír népmesegyűjtési pályázata és a Napsugár „Egyedem-begyedem“ pályázata kiszámolóversek gyűjtésére; 1969-ben az Igazság felhívása a halálra táncoltatott leány balladájának beküldésére; 1971-ben a Jóbarát „Síppal-dobbal“ pályázata gyermekjátékok és játékszerek gyűjtésére, valamint

a Dolgozó Nő bölcsődalgyűjtési pályázata. Mindezeknél átfogóbb és céltudatosabb a nagyváradi Fáklya pályázatsorozata (1972-ben: népballada; 1973-ban: népmese, 1974-ben: közmondások, szólások; 1976-ban: gyermekmondókák; 1977-ben: lakodalmi költészet) a bihari magyar folklór rendszeres összegyűjtésére, Fábián Imre lapszerkesztő irányításával.

3. Az Osztály megindulásakor hangfelvevő eszközünk a fonográf volt, ezt azonban rövidesen – félezer fonográfhenger után, 1951 elején – a magnetofon váltotta fel. Azóta túlnyomóan magnóval gyűjtünk, csak az apró műfajok egy részét jegyezzük le hallás után. A folklórgyűjtési pályázatok, valamint önkéntes munkatársainknak az archívumba érkező anyaga viszont mind hallás utáni gyűjtés.

Magnetofonfelvételeink sebessége 9,5. Magukat a hangszalagokat tároljuk, lemezek vagy másféle másolatok nem készülnek róluk. A felvételek nagy többsége – mind a zenei, mind a népköltészeti anyag – le van jegyezve. A gyűjtőmunka, vagyis az archívum gyarapítása az Osztály tudományos munkatervének mindenkori feladata.

A szakemberek tájékoztatása végett gyűjtőterületünkről és archívumunk anyagáról a hazai és nemzetközi szakirodalomban meghonosodott néprajzi tájak szerint adok földrajzi, műfaji és mennyiségi áttekintést. (A tájbeosztás nagyságrendje egyenetlen: ahogy eddigi gyűjtéseink kínálták és engedték.)

Az alábbi kimutatás – lehetőleg keletről nyugat felé haladva – közli a néprajzi tájak nevét, lapalji jegyzetben jelölve mindenikükről, hogy a mai közigazgatási beosztás szerint melyik megyékhez tartoznak. (A néprajzi táj nevében a *v.* rövidítés = vidéke.)

A táj neve után az első rovat azoknak a helységeknek a száma (*Hsz.*), amelyekből archívumunk folklóranyagot őriz.

A további számoszlopok az archívum mennyiségi és műfaji megoszlását mutatják. Utóbbi vonatkozásban – a folklór összes műfajainak és válfajainak sokaságához, bonyolultságához képest – a kimutatás szükségszerűen elnagyolva, csak néhány fő kategória jelzésére szorítkozik, éspedig: *Nd* – népdal; *Nsz* = népszokás; *Hz* = hangszeres zene; *Pr* = próza; *Av* – apró és vegyes anyag; *m* = magnetofonfelvétel; *h* =

	Hsz	Nd(m)	Nd(h)	Nsz(m)
Moldva[1]	31	732	1543	92
Gyimes[2]	3	113	177	17
Kászon[3]	4	28	300	1
Háromszék[4]	79	319	26	23
Erdővidék[5]	17	2	–	14
Csík[6]	40	15	4	9
Gyergyó[7]	15	7	187	4
Hétfalu[8]	5	74	1	16
Barcaság[9]	6	–	1	3
Kőhalom v.[10]	6	156	35	3
Udverhelyszék[11]	90	496	370	10
Nyárádmente[12]	11	217	–	10
Marosszék[13]	66	691	520	27
Küküllőmente[14]	11	349	1	14
Hunyad[15]	7	152	–	–
Nagyenyed v.[16]	12	102	252	10
Aranyosszék[17]	14	198	21	1
Mezőség[18]	31	307	858	84
Nagy-Szamos völgye[19]	16	361	703	146
Beszterce-Naszód[20]	7	11	5	1
Kalotaszeg[21]	41	676	3805	62
Szilágyság[22]	40	846	174	37
Nagybánya v.[23]	3	–	–	–
Máramaros v.[24]	3	93	–	3
Szatmár v.[25]	54	160	–	–
Érmellék[26]	23	51	19	13
Bihar[27]	42	59	148	30
Bánság[28]	46	11	2	5
Össz.	723	6226	9152	635

[1]Közigazgatásilag nagyrészt Bacău, kis részben Iaşi, Neamţ és Vrancea megyében. [2] Nagyrészt Hargita, kis részben Bacău megyében. [3] Hargita megyében. [4–5] Kovászna megyében. [6–7] Hargita megyében. [8–10] Brassó megyében. [11] Hargita megyében. [12–14] Maros megyében. [15] Hunyad megyében. [16] Fehér megyében. [17–18] Kolozs megyében. [19] Nagyrészt Beszterce-Naszód, kis részben Kolozs és Szilágy megyében. [20] Beszterce-Naszód megyében. [21] Nagyrészt Kolozs, kis részben Szilágy megyében. [22] Nagyrészt Szilágy, kis részben Szatmár megyében. [23–24] Máramaros megyében. [25] Szatmár megyében. [26] Nagyrészt Bihar, kis részben Szatmár megyében. [27] Bihar megyében. [28] Arad, Temes és Krassó-Szörény megyében.

Nsz(h)	Hz(m)	Pr(m)	Pr(h)	Av(m)	Av(b)	Össz.
205	112	106	290	8	1028	4116
27	116	16	1	6	686	1159
29	3	–	1	9	819	1190
134	5	31	18	–	11 302	11 858
38	–	–	2	–	4695	4751
45	88	33	1	13	8842	9050
32	14	14	13	–	1826	2097
2	4	1	42	–	232	372
21	–	–	–	–	289	314
1	2	838	3	–	624	1662
247	196	4	209	1	21 633	23 166
–	1	2	1	–	503	734
190	56	514	131	45	7278	9452
1	62	–	11	4	147	589
–	–	–	–	–	1189	1341
1	7	61	5	2	968	1408
75	–	19	–	1	1024	1339
201	66	817	145	35	4572	7085
23	83	163	26	43	3086	4634
32	–	–	–	2	708	759
88	88	356	53	29	7700	12 857
120	67	20	1	14	4158	5437
–	–	–	–	–	378	378
–	18	–	–	–	430	544
10	–	–	–	–	4404	4574
–	–	99	6	1	4400	4589
50	–	42	5	11	8077	8422
–	—	135	57	–	5581	5791
1572	988	3721	1021	224	106 579	129 668

= hallás utáni gyűjtés – vagyis a kimutatás rovatai a következők:

Nd(m): alkalomhoz nem kötött népdalok és balladák, szövegek dallamukkal, magnófelvételek.

Nd(h): ugyanaz, mint előbb, hallás után gyűjtve.

Nsz(m): alkalomhoz kötött szokásköltészet (siratóének, jelesnapi folklór, lakodalmi költészet stb.) és szokásleírások, magnófelvétel.

Nsz(h): ugyanaz, mint előbb, hallás után gyűjtve.

Hz(m): hangszeres zene túlnyomórészt magnófelvétel.

Pr(m): próza (mese, tréfa, monda, legenda, hiedelemtörténet stb.), magnófelvétel.

Pr(h): ugyanaz, mint előbb, hallás után gyűjtve.

Av(m): apró műfajok (találós kérdés, közmondás, táncszó stb.) és vegyes anyag, magnófelvétel.

Av(h): ugyanaz, mint előbb, valamint dallam nélküli ballada- és dalszövegek, hallás után gyűjtve.

A kimutatás alján és jobb szélén *Össz.*, vagyis műfajok, illetőleg tájak szerinti összesítés.

A fonográffelvételeket – csekély számuk miatt – a magnófelvételek közé soroltam. A kimutatás az archívumba 1977. december 31-ig beleltározott anyag alapján készült; összeállításához Karpf Judit, valamint Elena Drăgan falulapjait használtam.

A kimutatás utolsó rovata nagyobbára a fiatal pályázók és önkéntes gyűjtők fáradozását dicséri; a többi rovat túlnyomóan a szakgyűjtők munkáját tükrözi. Ennél a különbségnél jelentősebb azonban az archívum anyagának megoszlása: a számok – a jól képviselt műfajok és a területükhöz mérten jól képviselt tájak mellett – a feltűnő egyenetlenségeket és hiányokat is elárulják. Az elkövetkező évek, évtizedek feladata volna a gyűjtőmunkát minden műfajra és minden romániai magyarlakta néprajzi tájra kiterjeszteni; valamennyiből a maga jelentőségéhez mért folklóranyagot betakarítani.

Osztályunkban a gyűjtéseket katalógusok, magnetofoncédulák, az adatközlők jó részéről készült személyi lapok és fényképfelvételek egészítik ki; az archívum anyagában a tájékozódást földrajzi és műfaji mutatók szolgálják.

4. Az Osztály alapítása utáni években, az államosított és újjászervezett könyvkiadás viszonyai között a folklór összes műfajai közül a népmese találta meg a leghamarabb az utat az olvasóközönség felé. Itt is, a továbbiakban is mellőzve azokat a gyermek- és ifjúsági köteteket, valamint népszerű válogatásokat, amelyek a folklórgyűjtés és kutatás eredményeit nem érintik, Nagy Olga 1953-ban adta ki *Előbb a tánc, azután a lakoma,* majd 1956-ban *A három táltos varjú* című mezőségi gyűjteményét – s kötetei azóta is megszakítás nélkül követik egymást. Éspedig 1969-ben jelent meg a *Lüdérc sógor* (Er-

délyi magyar népmesék alcímmel); 1973-ban *A nap húga meg a pakulár* (Maros menti, kalotaszegi és mezőségi mesék), 1976-ban *A szegény ember táltos tehene* (Mérai népmesék); ugyancsak 1976-ban a *Széki népmesék* és 1977-ben a *Paraszt dekameron* (Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből). A szerző e gyűjtemények bevezető tanulmányain és jegyzetein, valamint a folyóiratokban közölt számos tanulmányán és cikkén kívül elméleti kutatásainak egy részét 1974-ben *Hősök, csalókák, ördögök* című könyvében összegezte (Esszé a népmeséről alcímmel).

Nagy Olga sokszínű erdélyi népmese-freskóját más gyűjtők kötetei további színekkel árnyalták és gazdagították. 1948-ban Horváth István és Sipos Bella *Az okos macska* címmel a magyarózdi, illetőleg a hétfalusi csángó mesékből adott ízelítőt. Hétfalusi gyűjtését Sipos Bella 1949-ben *Nagyerejű János* című kötetével, majd 1970-ben *A búzaszem, a kendermag és a vaskalán* című népmesefeldolgozásaival folytatta. 1956-ban Hunyadi András Beszterce-Naszód megyei kis gyűjteménnyel jelentkezett: *Erővel is, ésszel is* (Zselyki és décsei népmesék). 1957-ben adta ki Bözödi György *Az eszös gyermök* című bözödi gyűjteményét. Bágyi János meséi: ez a közös alcím is elárulja, hogy a szerző ezúttal *A tréfás farkas* (1942) című korábbi gyűjteményét folytatta, Bágyi repertoárjának egy része azonban még mindig kéziratban maradt.

Jó évtizednyi szünet után a tudományos igényű-jellegű mesekiadás 1969-ben egyszerre három új munkával gyarapodott. Nagy Olga említett *Lüdérc sógor*án kívül az egyik a Vő Gabrielláé: *Többet ésszel, mint erővel* (Mesék, tréfák, anekdoták a romániai magyar népköltészetből). A másik a Faragó Józsefé: *Kurcsi Minya havasi mesemondó,* egy marosszéki székely erdőmunkás fél évszázados mesemondó pályájának és művészetének monografikus bemutatása.

Az egyéniségvizsgálatnak ez a módszere utóbb is jól gyümölcsözött és több monografikus gyűjteményben öltött testet. Ilyen volt Nagy Olga–Vő Gabriella közös munkája 1974-ben: *A mesemondó Jakab István,* ezúttal egy görgényüvegcsűri erdőmunkással a középpontjában. A Pionír népmesegyűjtési pályázatának még középiskolás díjnyertese 1970-ben a Nagy-Szamos völgyébe kalauzolt kötetével: *Fehér Virág és Fehér Virágszál* (Magyardécsei népmesék. Mesélte Balla János. Gyűj-

tötte Balla Tamás. Szerkesztette és az utószót írta Faragó József.). 1975-ben adta ki Nagy Olga a legkiválóbb széki mesemondó, (Filep Istvánné) Győri Klára önéletrajzi emlékezéseit: *Kiszáradt az én örömem zöld fája.* Végül 1977-ben látott nyomdafestéket Szabó Judit kötete: *Rózsa királyfi* (Berekméri Sándor gernyeszegi meséi).

Bár a népmesegyűjtemények viszonylag nagy számával semmi más folklórműfaj nem tud versenyre kelni, mégis elsősorban a népballada volt és marad az erdélyi meg a moldvai magyar népköltészetnek az a legsajátosabb, legrangosabb műfaja, amely a tudományos kutatásban és a könyvkiadásban, szakemberek és olvasók körében egyaránt méltó és osztatlan hírt-nevet vívott ki magának.

Első táji gyűjteményünket, a *Moldvai csángó népdalok és népballadák*at Faragó József–Jagamas János közölte 1954-ben félszáznál több balladával, mind a balladák, mind a dalok jó részét dallammal.

Az egész romániai magyar balladaköltészetről Faragó adott történeti és földrajzi, tematikai és tipológiai áttekintést: *Jávorfa-muzsika* (1965), a régebbi gyűjteményekből válogatott anyagon kívül nyolcvannál több kiadatlan balladával.

Kallós Zoltán gyűjteményét: *Balladák könyve* (Élő hazai magyar népballadák, 1970) Szabó T. Attila válogatta-szerkesztette, írt hozzá bevezető tanulmányt és jegyzeteket. A több évtizednyi gyűjtőmunka e szintézise négy néprajzi táj (Moldva, Gyimes, Mezőség és Kalotaszeg) verses epikáját, elsősorban annak archaikusabb rétegét szólaltatja meg: jó harmadfélszáz szöveget több mint másfélszáz dallammal, valamint néhány ballada prózai meseváltozatával. Ugyancsak Kallós közölte 1973-ban, *Új guzsalyam mellett* című kötetében a 76 éves Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa teljes verses repertoárját a moldvai Klézséből: balladákat és lírai dalokat, ismét számos dallammal és hanglemezmelléklettel.

Albert Ernő sepsiszentgyörgyi tanárnak és diákjainak tizenöt évi munkáját összegezi négyszáznál több balladával az eddigi legnagyobb magyar balladagyűjtemény, a *Háromszéki népballadák* (1973). Bevezetőjét és jegyzeteit Faragó József írta, zenei anyagát Szenik Ilona gondozta.

Albert Ernő horizontális gyűjtése után Ráduly János tanár vertikális kutatással egyetlen marosszéki falu balladavilá-

gát tárta fel és vette vizsgálóra. *Kibédi népballadák* (1975) című monográfiája jó másfélszáz szöveget közöl, egy részüket dallammal; a kötet zenei munkatársa Kusztosné Szabó Piroska.

Faragó József a népballadákról szóló, szétszórtan megjelent, részint kéziratban maradt tanulmányainak és cikkeinek javát 1977-ben *Balladák földjén* címmel gyűjtötte össze. A könyv négy nagy fejezete az erdélyi és moldvai magyar balladagyűjtés történetét, a jelentősebb vagy ritkább balladatípusokat, a műfaj életkörülményeit, valamint az interetnikus (főként magyar–román) balladakapcsolatokat tárgyalja.

A felsorolt balladagyűjtemények majd mindenikének több-kevesebb zenei anyaga átvezet azokhoz a népzenei gyűjteményekhez, amelyekben valamennyi szöveg dallamával együtt jelent meg, s a közölt anyag kiválogatása, részben összeállítása is zenei szempontok alapján történt. 1957-ben Szenik Ilona–Almási István–Zsizsmann Ilona: *A lapádi erdő alatt* (Ötvennyolc magyarlapádi népdal); ugyancsak 1957-ben Hubesz Valter: *Rózsa, rózsa, piros rózsa* (Székely népdalok); 1958-ban Szegő Júlia–Sebestyén Dobó Klára: *Kötöttem bokrétát* (150 népdal), majd 1970-ben Iosif Herţea–Almási István: *245 melodii de joc – 245 táncdallam – 245 Tanzmelodien*, közel fele-fele román és magyar, valamint egy csokor szász táncdal és hangszeres zene, valamennyi a Székelyföld területéről. Ugyancsak 1970-ben Imets Dénes: *Repülj madár, repülj* (Menasági népdalok és népballadák); 1972-ben B. Albert György–Bura László: *Zöld erdőben fenyő zöldje* (Szatmár megyei magyar népdalok és népballadák), és 1973-ban Zolcsák Miklós–Fejér Kálmán ugyancsak Szatmár megyei gyűjteménye: *Darai népdalok*.

Népzenekutatásunk legjelentősebb forrásműve a *Romániai magyar népdalok* (1974), Jagamas János–Faragó József gondozásában. A kötet az Osztály 1949–1955 között gyűjtött első tízezer dallamát összegezi és rendszerezi 350 dallamtípusban, mind a dallamokra, mind a szövegekre vonatkozó nagy jegyzetanyaggal; földrajzilag Szatmártól és Bihartól a moldvai csángókig a romániai magyar folklórterület nagyobb részét felöleli.

Népköltészeti és népzenei könyvszemlénk folytatásaként külön kategóriába sorolható az a néhány gyűjtemény, amely nem egy-egy folklórműfaj, hanem adott gyűjtőterületén a folklór minél több műfajának-válfajának bemutatására törekszik.

Konsza Samu sepsiszentgyörgyi tanárnak és tanítványainak harmincévi gyűjtőmozgalma után 1957-ben jelent meg Faragó József szerkesztésében a *Háromszéki magyar népköltészet* című kötet, a leggazdagabb népköltési gyűjtemény, ilyennel ma még egyetlen más romániai magyarlakta megye sem büszkélkedhetik. Tartalma több mint másfélezer népköltési szöveg: mese, ballada, dal, gyermekfolklór, lakodalmi és ünnepi költészet, táncszó, közmondás, találós kérdés és írott költészet. Százhúsz (!) mesét, tréfát felölelő fejezetéből 1969-ben önálló kötetként is megjelent egy válogatás: *A szegény ember kincse* (Háromszéki magyar népmesék).

Egy évvel későbbi, 1958-as termés, szintén Faragó gondozásában, Kovács Ferenc gyűjteménye: *Iratosi kertek alatt* (Kisiratosi népköltészet). Ez a kötet egy bánsági falu népköltészetéről (mesék, balladák, dalok, játékok, lakodalmi költészet, gúnyversek, közmondások és találós kérdések) ad áttekintést.

1969-ben a *Magyargyerőmonostori népköltészet,* Olosz Katalin–Almási István gyűjteménye, címénél gazdagabban egy kalotaszegi falu népköltészete mellett (mesék, balladák, dalok, gyermekjátékok, csujogatások, sírfeliratok, közmondások és találós kérdések) a népzeneanyagából is gazdag válogatást nyújt.

A költő Horváth István, miután 1948-ban (Sipos Bellával) *Az okos macska,* majd 1955-ben *Zölderdő fia* című kötetében kínált válogatást népmesegyűjtéséből, 1971-ben *Magyarózdi toronyalja* (Írói falurajz) címmel vaskos monográfiát szentelt szülőfalujának. A könyv jó része folklór, az alábbi nagyobb fejezetekre tagolva: hiedelmek, varázslatok, tilalmak; népi gyógymódok, gyógyszerek; játékok; ünnepi szokások; siratók; mesék; közmondások és szólások; találós kérdések; táncszók; szerelmes levelek; népdalok és balladák; gyermekmondókák. A szerző *Egy gyöngyszem, két gyöngyszem* címmel 1970-ben, majd második, bővített kiadásban 1975-ben külön is kiadta a magyarózdi népmeséket.

A folklór olyan fontos és hatalmas területét, mint a népszokások, Horváth István előbb említett néhány fejezetén kívül, önálló kötet formájában az egész romániai magyar szakirodalomban Faragó József egy tanulmánya képviseli: *Betlehemezők és kántálok Pusztakamaráson* (1947).

A néptánckutatás terén még nincsenek különösebb eredményeink. Művelői nem hivatásos folkloristák, hanem népi

együttesek koreográfusai vagy táncmozgalmi irányítók: a gyűjtés nem szakintézetekben, hanem néhány táncegyüttes, valamint a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központjainak keretében folyik. A kiadványok elsősorban gyakorlati: táncművészeti és táncmozgalmi célokat szolgálnak; a marosvásárhelyi, a kolozsvári és a sepsiszentgyörgyi Irányító Központoknál jelennek meg, nagyobbára román fordításban is. Szerzőik névsora a következő: Domby Imre, Domokos István, Elekes Dénes, Horváth Margit, Lőrincz Lajos, Mihálycsa Szilveszter, Péter Albert és Székely Dénes.

A mai romániai magyar folklórgyűjtés eredményeinek nyilvánvalóan csak egy része az, amely kötetekké szerkesztve jut be a tudományos-kulturális élet vérkeringésébe. Évtizedeken át a folklór vonatkozású tanulmányok, cikkek és apró adatközlések vagy jegyzetek százai, ezrei a folyóiratokban, hírlapokban látnak nyomdafestéket; nincs az a romániai magyar nyelvű időszaki sajtótermék, a megyei napi- és hetilapokat is ide számítva, amely a folklór gyűjtésében, közlésében vagy népszerűsítésében lehetőségeihez mérten kisebb-nagyobb részt ne vállalna. A tudományos igényű vagy éppen szaktudományi jellegű, rendszeres közlés két hivatott fóruma a Művelődés (Bukarest, 1948-tól) és az akadémiai rangú Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (Kolozsvár, 1957-től).

5. A mai folklór gyűjtésével és kiadásával párhuzamosan, de második helyre szorulva, szerényebb arányban folyt az utóbbi évtizedekben az erdélyi magyar folklórkutatás múltjának feltárása, értékelése is. Nincs olyan klasszikusunk (Arany László, Kriza János, Benedek Elek, Ősz János stb.), akinek gyűjtéseiből kisebb-nagyobb válogatások ne készültek volna, mint ahogy a folklór több irodalmi-művészeti értékű műfaja: a népmese, népballada, népdalszöveg, szöveg dallammal stb. szintén számos kiadásban jutott el az olvasókhoz. A népszerűsítő kötetek sokaságát mellőzve alább ezúttal is csak a szorosabb értelemben vett folklorisztikai vállalkozásokra utalok.

1965-ben jelent meg első, majd 1971-ben második, átdolgozott kiadásban Antal Árpád–Faragó József–Szabó T. Attila *Kriza János* című könyve: a szerzők három monografikus tanulmányukban a költő, a folklórgyűjtő és a nyelvész Krizának állítottak emléket. Kriza *Vadrózsák* című klasszikus székely

népköltészeti gyűjteményének új, korszerű kiadását Faragó gondozta 1975-ben.

Korábbi szórványos, népszerű kísérletek után napjainkra maradt a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság múlt század végi pályázatára összegyűlt kéziratos székely meseanyag szakszerű kiadásának kötelessége is. 1955-ben jelent meg Kóbori János–Vajda Ferenc: *A szegény ember vására,* majd 1972-ben Kolumbán István: *A kecskés ember* című népmesegyűjteménye; az előbbit Faragó József, az utóbbit Olosz Katalin rendezte sajtó alá. A Társaság igazi nagy fölfedezettjének, Ősz Jánosnak a meséiből Faragó 1969-ben olyan válogatást adott ki (*Az élet vize.* Kis-Küküllő-völgyi népmesék), amely Ősz kéziratos hagyatékát is figyelembe vette.

Benedek Elek monumentális életművének hatalmas meseanyagát: a gyűjtött, az íróilag átdolgozott, valamint a más nyelvekből fordított népmesék és mondák sokaságát ugyancsak Faragó próbálta rendszerezni 1967-ben: *A táltos asszony* (Népmesék és mondák).

Népzenekutatásunk nagy elődjének és úttörőjének korszakos munkásságát Szegő Júlia foglalta össze 1956-ban: *Bartók Béla, a népdalkutató.* Bartók székely kortársának életműve 1974-ben állott össze méltó formájában: *Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése,* az utóbbi rész Almási István gondozásában.

6. Az utóbbi évtizedekben a romániai magyar folklorisztikának hovatovább egyik szerves része a román folklór értékeinek-szépségeinek szakszerű, tervszerű kiválogatása és – a leghivatottabb műfordítók bevonásával – igényes magyar nyelvű közvetítése.

A műfordítók és a kiadók a román folklórból elsősorban a prózára figyeltek föl; így a román népmese klasszikusai (Petre Ispirescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Ion Pop-Reteganul stb.) újabb meg újabb válogatásokban és kiadásokban, könyvespolcnyi sorozatban szólaltak meg magyarul. Bonyolultabb folklorisztikai feladatot tűzött maga elé Faragó József két válogatása: *Aranyhajú testvérek* (1964) és *Az okos fiúcska* (1967). Közös alcímük (Romániai népmesék) jelzi, hogy mindkettő a román nép, valamint az összes romániai nemzetiségek mesekincsének együttes bemutatására törekedett; olyan kisebb

nemzetiségekére is, amelyeknek még nem volt mesegyűjteményük, s a két kötetben közölt meséik egy része hamarabb jelent itt meg magyar fordításban, mint eredetiben.

A román líra átfogó válogatása 1966-ban a *Hej, zöld levél* (Román népdalok) című kötet, Faragó bevezető tanulmányával.

Mindezeknél jelentősebb azonban az a vállalkozás, amely másfél évtized alatt öt egymással összefüggő kötetben szólaltatta meg a magyar olvasók számára a verses román epika válogatott remekeit. A kötetek címe (zárójelben: alcíme) a következő: *A bárányka* (Román népballadák), 1963; *Novákékról szól az ének* (Román hősi balladák), 1969; *Szarvasokká vált fiúk* (Román kolindák), 1971; *Márk vitéz* (Román népballadák Petrea Creţul Şolcan repertoárjából), 1974 és *Három testvér, kilenc sárkány* (Román fantasztikus balladák), 1976. Valamennyit fordította Kiss Jenő, válogatta, szerkesztette, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Faragó József. Az öt kötet több mint másfélszáz balladát és kolindát tartalmaz, mintegy 25 000 versszor terjedelemben. A teljesítmény – jellegénél és méreteinél fogva – az egész nemzetközi szakirodalomban párját ritkítja: magyarul még egyetlen más nép verses epikája sem szólalt meg öt ilyen testvérkötetben, mint ahogy a verses román epikának sincs még egyetlen más nyelven sem ilyen sorozatnyi tolmácsolása. A vállalkozás a magyar olvasók körében nemcsak a román folklór, hanem a román irodalom megszerettetésének úttörését is sikerrel vállalta, miként 1975 nyarán Bukarestben, a román irodalom műfordítóinak nemzetközi kollokviumán a magyarországi Belia György kifejtette: „Nagyon érdekes, hogy milyen divathullám dobta be a román irodalmat először a fiatal magyar értelmiség tudatába – a folklór. Azokra a gyűjteményekre gondolok, amelyeket például Kiss Jenő fordításában olvashat a magyar közönség. Sorozatban jelennek meg ezek a román balladakötetek, s mind nagy népszerűségnek örvendenek.“

Az erdélyi szászok verses népköltészetét Kányádi Sándor szólaltatta meg magyarul 1977-ben, *Es saß ein klein Waldvögelein – Egy kis madárka ül vala* című, szász–magyar kétnyelvű válogatásában, kottapéldákkal és Almási István népzenei magyarázataival.